

Boekhandel De Vries Van Stockum

Jeltje de Vries over het boek *Notities voor Herman*

'Ik ben trots op mijn opa en zijn broer'

Johan de Vries hield een dagboek bij voor zijn broer Herman die tijdens de Tweede Wereldoorlog vastzat in een concentratiekamp. Hij wilde hem kunnen informeren bij diens terugkeer over de gang van zaken in hun boekhandel. Kleindochter Jeltje de Vries: "Helaas heeft Herman de notities nooit kunnen lezen, hij is in het kamp overleden."

Hendrik de Vries, de vader van Johan en Herman, begon in 1905 met de verkoop van boeken aan de Jacobijnestraat in Haarlem. Jaren later werd de zaak uitgebreid met panden op de Gedempte Oude Gracht en namen de twee broers de boekhandel over van hun vader. In de Tweede Wereldoorlog raakten Johan en Herman betrokken bij de verspreiding van het ondergrondse blad *Vrij Nederland*. Tegen de winter van 1943 werd vrijwel het complete netwerk van distributeurs en contribuanten in Haarlem en omgeving opgerold. Vijftig mensen werden gearresteerd. Een groot deel van hen werd in concentratiekampen opgesloten, zo ook Herman.

Johan was toevallig afwezig op de dag dat zijn broer in de zaak werd opgepakt. Hij was eerder die dag naar huis gegaan vanwege een pijnlijke wond aan zijn hand. Na de arrestatie van Herman dook Johan direct onder en leidde het bedrijf vanuit daar tot het moment dat het onmiddellijke gevaar was geweken. Hij begon aan een oorlogsdagboek voor zijn broer, om hem na diens terugkeer te kunnen informeren over wat er tijdens zijn afwezigheid in grote lijnen was gebeurd. De aantekeningen die Johan maakte, waren kort en zakelijk. Een persoonlijke toelichting zou volgen zodra Herman was teruggekeerd, maar hij keerde niet terug. Hij stierf op 22 april 1945 in Dachau aan tyfus.

Honderd jaar boekhandel

Jarenlang lagen de dagboeken van Johan in het archief van de boekhandel. Bij de voorbereiding van de negentigste verjaardag van de zaak in 1995 kwamen de notities tevoorschijn. Mede met het oog op de vijftigste herdenking van de bevrijding werd het boekje *Notities voor Herman* uitgegeven door Dolf, de zoon van Johan die de zaak inmiddels had overgenomen. Dit was het moment dat kleindochter Jeltje voor het eerst hoorde over de oorlogservaringen van haar opa Johan en zijn broer.

"Ik was een jaar of dertien in de periode dat mijn vader de notities uit de kantooragenda's van mijn opa bundelde in een boekje. Hij was daar erg druk mee, zodoende kreeg ik er wat

van mee. Voor zover ik mij kan herinneren werd er verder niet over de oorlogsjaren gesproken in de familie." Het complete verhaal over Johan en Herman werd haar tien jaar later pas duidelijk. De boekhandel bestond honderd jaar en er werd weer een boek uitgegeven: *Hier vind je de hele wereld* met daarin ook een hoofdstuk over de arrestatie van Herman. *Notities voor Herman* heeft Jeltje toen pas gelezen.

"Ik vond het boek indrukwekkend én vreselijk tegelijk. Ik had geen idee dat er zich zoveel heftige dingen afspeelden in het leven van de broers tijdens de oorlogsjaren. Met name de arrestatie van Herman en het bizarre feit dat de ene broer werd opgepakt en de andere daaraan ontsnapte door een 'mazzeltje', vond ik intens. Bij het lezen van de notities realiseerde ik me steeds dat Herman niet terugkomt om ze zelf te lezen, dat wrange gegeven maakte veel indruk op mij."

Spreekbeurt over overgrootopa

Dolf, de vader van Jeltje, overleed helaas op jonge leeftijd, ze heeft nooit met hem kunnen spreken over de oorlogservaringen van haar opa. "Ik was er voor en na het

'Mijn opa en zijn broer waren betrokken bij de verspreiding van *Vrij Nederland*'

overlijden van mijn vader ook helemaal niet mee bezig. Het kwam niet bij me op om bij mijn opa zelf naar zijn verhalen te vragen." Op het moment dat ze zich er wel voor ging interesseren was haar opa ook overleden. "Als mijn vader nog zou leven had ik die oorlogsverhalen zeker met hem willen bespreken. Het is jammer dat ik die kans niet heb gehad, ook voor mijn kinderen. Eén van mijn zoons hield een spreekbeurt over de boekhandel op de basisschool. Het boek *Notities voor Herman* kwam toen ook ter sprake. Mijn zoon was nog jong en vond het uiteraard een spannend verhaal over twee broers in de oorlog. Ik had hem graag met zijn opa hierover in gesprek willen laten gaan, dat stukje ontbreekt helaas. Straks krijgt hij les over de Tweede Wereldoorlog op de middelbare school, dan zullen we het er ongetwijfeld weer over hebben en meer de diepte in gaan."

"Ik ben trots op mijn opa en zijn broer. Het is bijzonder en enorm heldhaftig dat zij bijdroegen aan het verzet met het verspreiden van *Vrij Nederland*. Het waren moedige mensen, net als vele anderen tijdens de Tweede Wereldoorlog."

Tekst: Meta van der Meijden. Fotografie: Inge Kaagman.